

Sino ni Jose Maria Sison?

Umuna a Paset

No agpili tayo ti tallo nga impluwensyal a tao a nangmuli iti pakasaritaan ti Pilipinas iti maika-20 siglo, maibilang ditoy ni Ferdinand Marcos gapu iti kinakaro ti diktadura a panagturay na, ni Benigno Aquino gapu ta nagbalin a mitsa ti panagbagsak ni Marcos, ken ni Jose Maria Sison gapu iti naisangsangayan nga akem iti panagrusing manen ken panagdur-as ti rebolusyon a Pilipino. Isuna ti nangiyaplikar ti Marxista a teorya iti kongkreto a kasasaad ti Pilipinas, nagbalin a silaw dagiti maidadanes nga umili a Pilipino nga agtartarigagay iti panagbalbaliw. Isuna itatta ti mortal a kabusor dagiti imperyalista ken lokal nga agturturay a dasig. Maysa isuna a titser, mannurat, artista, mannaniw, gayyem, ama, asawa, ken kadua. Kas iti naruary a maidadanes nga umili, tarigagay na ti maysa a nadur-as, nainkappiaan, ken nawadwad a pagilian no sadino ket awánen ti panangidadanes ken panaggundaway.

Pamilya a nagtaudan

Naipasngay ni Jose Maria Sison idi Pebrero 8, 1939 idiy Cabugao, Ilocos Sur. Am-ammo isuna iti awag a Ka Joma, JMS, Joema, Joe, Mahoma, wenna para kadagiti nasinged a gayyem, Marya. Nagtaud isuna iti dasig nga apo't daga. Ti pamilya ti ama na a ni Salustiano Sison ti kangrunaan nga apo't daga iti Ilocos. Ni met ina na a ni Florentina Canlas ket manipud iti pamilya ti apo't daga iti Mexico, Pampanga. Nalawa ti sakup ti daga ti pamilya a Serrano-Sison.

Sakbay a ginudua-gudua dagiti erederro ti dagdaga da, kukua dagiti kaapuan ti Serrano-Sison ti saan a bumaba iti sangapulo a munisipalidad ti Pangasinan, kasta met iti 80% ti daga iti Cabugao, dadakkel a daga iti uppat pay a munisipalidad, ken daga iti igid ti baybay ti sangapulo a munisipalidad manipud Badoc, Ilocos Norte inggana Sta. Lucia, Ilocos Sur.

Ti 21-kuarto a mansyon dagiti Sison
idiay Cabugao, Ilocos Sur

Manipud pay idi panawen ti Espanyol, adda iti nangato a posisyon iti gobyerno dagiti kabagian da. Ti lolo na, ni Don Gorgonio Sison, ti maudi a *gobernadorcillo* iti panawen ti Espanyol ken umuna a presidente ti munisipyo iti uneg ti rebolusyonaryo a gobyerno a naibangon idi panawen ti Amerikano. Iggem ti lolo na daytoy a posisyon agingga 1930s. Ti uliteg ti lolo na a ni Don Mena Crisologo ti nagbalin nga umuna a gobernador ti Ilocos Sur. Dagiti uliteg na ket nagbalin a konggresman ken gobernador ti probinsya. Iggem ti angkan a Sison ti bileg iti politika ken ekonomya ti Ilocos Sur inggana iti sakbay ti Maikadua a Gubat iti Sangalubongan.

Pyudal a wagas ti panagbiag ti dimmakelan ni Ka Joma. Inaldaw, mapmapan iti balay da dagiti kasamak tapno agbayad ti ábang iti daga, agkiddaw ti bukel, sumrek kas katulong, wenno agkiddaw ti tulong. Nailatang iti pamilya na ti kaunaan a tugawan iti uneg ti simbaan. Adda espesyal a tugawan a nailatang kadakuada tunggal piesta. Ken no panawen ti eleksyon, as-asitgan ida dagiti politiko tapno kiddawen ti suporta da.

Manipud kinaubing, inallukoy isuna dagiti kabagian nga agbalin nga abogado tapno maprotektaan dagiti sanikua da, ken agbalin a politiko tapno maisubli ti kinatan-ok ti pamilya da. Idi panawen ti Maikadua a Gubat iti Sangalubongan, adu kadagiti sanikua da ti naperdi

gapu iti gerra. Numanpay nabileg dagiti Serrano-Sison iti Ilocos Sur, inipit ida dagiti karibal da iti politika nga asideg kenni bise-presidente Elpidio Quirino tapno saan da a maala manipud iti *US War Damage Commission* ti danyos para kadagiti naperdi a sansanikua da. Napilitan da nga ilako ti dagdaga da para iti panangpatarimaan kadagiti naperdi a sanikua ken pangsusteni ti nabarayuboy a panagbiag ken panagadal kadagiti eksklusibo nga eskuelaan iti Manila ken US.

Iti uneg ti pamilya, mas kayat ni Joema a denggen dagiti istorya ti nasyonalismo iti intar ti pamilya da ngem dagiti istorya no kasano a nakaurnong ti adu a sanikua dagiti kaapuan da. Ti lolo na iti tumeng ken dagiti annak daytoy ket naaresto, natortyur, ken naibalud iti Fort Santiago gapu iti panagtulong iti Rebolusyon ti 1896. Ti 21-kuarto a mansyon da ket nagbalin a sidong ti ginasut a balud ti Espanyol. Timmulong met ti angkan da kenni Heneral Manuel Tinio laban iti panagsakup ti Amerikano. Naibalud da idiay Vigan, Ilocos Sur, kalpaskan na ket naidistiyero idiay isla ti Marianas. Uray idi panawen ti panagsakup ti Hapon, timmulong dagiti kabagian na iti panangited ti taraon para kadagiti gerilya. Sumagmamano kadagitoy a kabagian na ti inaresto ken tinortyur dagiti Hapon.

Panagadal

Maisiasi iti tradisyon ti pamilya a pagadalen dagiti annak da iti pribado nga eskuelaan a Katoliko, ni Joema ket nagadal ti elementarya iti pampubliko nga eskuelaan. Nagbalin a kaklase ken kaay-ayam na dagiti annak dagiti pesante. Nakasaksian na iti kinarigat ti biag da. Saan a naan-anay ti pastrek dagiti kasamak isu a pasaray makitegged da iti adayo a lugar. Iti pannakiistorya na kadagiti pesante, naammuan na no kasano da a naawanan ti daga gapu kadagiti kaapuan na.

Nagturpos ni Joema iti elementarya idi 1952 kas *valedictorian*. Nangato ti arapaap ti ama na para kenkuana—kanayon nga umuna iti klase, agbalin a nalaing iti panagsurat ken panagbitla, makaturpos iti kolehiyo, agabogado, umuna iti *bar exams* dagiti abogado, makaadal idiay Harvard iti US, makapag-

Maysa a padaya iti dakkal a mansyon dagiti Sison idiy Cabugao

asawa ti napintas ken baknang a balasang, ken agsubli iti Ilocos tapno waknitan ti dalan agturong iti panagbalin na a presidente ti Pilipinas.

Napan isuna idiy Manila ken nagadal ti hayskul iti Ateneo de Manila a patpatarayan dagiti Amerikano nga Hesuita. Numan pay adu ti panaglibas na iti klase, nangato met latta dagiti grado na (90 inggana 95) ken kadawyan a *second honor*. Saan na a mapagustuan dagiti titser na iti relihiyon gapu ta masansan ti pannakirisiris na kadakuada. Dua a tawen laeng isuna a nagtalinaed iti Ateneo sakbay nga immakar.

Saan na a malipatan ti panaguyaw dagiti titser kenni Andres Bonifacio kas maysa laeng a butangero manipud iti Tondo ken ni Claro M. Recto kas maysa a komunista nga agmauyong. Gapu iti napalalo a pananglais dagiti titser na iti komunismo, adadda ketdi nga interesado isuna a maammuan no ania daytoy. Ngem awan ti mabirokan na a libro maipanggep iti komunismo.

Immakar isuna iti San Juan de Letran a patpatarayan met dagiti padi a Dominican. Iti panangkita na, arbitraryo ti panangited dagiti titser sadiay iti grado. Sinigurado na a kanayon a perpekto dagiti iskor na ngem nababa pay laeng ti it-ited da a pinal a grado, aglalo iti relihiyon. Ngem nagtalinaed isuna iti *honor roll*. Nangun-una isuna

iti managparnuay a panagsurat (*creative writing*) ken iti panagbitla (*declamation*). Nakapagsurat isuna iti maysa a nobela idi maikatlo ken maikapat a tawen na iti hayskul.

Idi maikatlo a tawen, nakabása isuna iti maysa a kontra-komunismo a libro nga addaan adu ken atiddog a teksto a naadaw manipud ken da Marx ken Engels. Ad-adu ti naadal na kadagiti naadaw a teksto ngem iti kontra-komunismo a pammadakes ti libro.

Tunggal bakasyon, agaw-awid isuna iti probinsya ken biagen manen ti kinasinged na kadagiti kaay-ayam ken kaklase na idi elementarya.

Idiy Manila, nakisimpatya isuna kadagiti mangmangged ken marigrigat iti syudad. Ti paborito na a barbero ket maysa a taga-Pampanga a sumimsimpatya kadagiti Huk ken addaan adu a napipintas nga istorya maipanggep kadagiti Huk tunggal agpapukis isuna. Nagrugi isuna a mamulat iti naggidiatan ti aktwal a makitkita na iti kagimongan ken ti maisursuro iti eskuelaan, ken naggidiatan ti syensa ken relihiyon. Ngem iti daytoy a panawen, saan pay a nauneg ti kaammuan na iti pilosopiya ken ideolohiya a makaipalawag kadagitoy.

Idi naggradwar ni Joema iti hayskul idi 1956, determinado isuna nga agadal idiy Unibersidad ti Pilipinas (UP) imbes nga iti eskuelaan a patpatarayan ti Simbaan. Daytoy ket iti laksid ti pagayatan dagiti nagannak na nga ituloy ti panagadal idiy Ateneo, ken iti laksid ti kinalatak ti UP kas pagtataudan dagiti aktibista.

Idiy UP, iggem na pay laeng ti ambisyon nga agbalin nga abogado, makaadal idiy Harvard, ken agbalin a politiko tapno makatulong kadagiti marigrigat.

Naragsak ti biag na iti kolehiyo. Tallo a tawen na a lineppas ti kurso a Bachelor of Arts *major in English Literature*, ken nangala kadagiti nayon a kurso iti Ekonomya. Nadagsen man ti *load* na iti panagadal, naibirokan na latta ti oras ti panagbása, panagsurat, ken panagarte iti entablado. Naipablaak kadagiti publikasyon ti eskuelahan dagiti insurat na a kontra-imperyalista a sanaysay ken literaryo. Idi 1958-59, nagbalin a presidente isuna ti UP

Journalism Club ken idi 1959-62, nagbalin a kameng ti *editorial board* ti dyaryo a *Philippine Collegian* ken *Philippinensian*, ken editor ti nadumaduma a publikasyon ti eskuelaan.

Pannakamulat iti Marxismo

Idi 1958, naluktan ti panunot na kadagiti progresibo nga ideya. Nagbalin nga inspirasyon na dagiti bitla ti nasyonalista a ni Claro M. Recto, kampanya a “Filipino First” dagiti patriyotiko a negosyante, ken dagiti naisurat kasilpo iti rebolusyon ti 1896. Idi maudi a paset ti tawen, natakuaan na dagiti Marxista a sinurat iti *library* ti eskuelaan ken koleksyon dagiti gayyem. Binása na dagiti sinurat a kas iti *Communist Manifesto* ken *Anti-Dühring* da Marx ken Engels, *Materialism and Empirio-Criticism* ni Lenin, *Analysis of Classes in Chinese Society ni Mao*, ken Marxista a panagadal kadagiti gerra a pesante iti Pilipinas. Naamiris ken nabigbig na a nasken a maaddaan ti Pilipinas ti baro a tipo ti nailian a demokratiko a rebolusyon iti panangidaulo dagiti proletaryado. Iti daytoy a panawen, rinugian na ken dagiti gayyem na ti panangisayangkat ken pannakitipon kadagiti grupo ti tungtongan (*discussion groups*) ken panagiinnadal (*study circles*) kasilpo kadagiti politikal nga usapin ken rebolusyon.

Manipud kadagito a grupo ti tungtongan ken panagiinnadal, binukel da ti *Student Cultural Association of the University of the Philippines* (SCAUP). Babaen daytoy nga organisasyon, naipasaknap da ti kabuklan a linya ti nailian a demokratiko a rebolusyon, nakaadal da iti Marxismo, ken nakapanday da dagiti aktibista nga estudyante.

Kadagito a aktibidades, nagbalin a nasinged da Joema ken Julieta de Lima, maysa nga estudyante iti *Library Science* a mahilig met nga agbasa kadagiti seryoso a liblibro ken kaklase iti adu a *subject* manipud umuna a tawen. Damo da a nagam-ammo idi agkklase da iti Spanish. Nagbalin da nga agkarelasyon ken di a nagbayag, nalimed a nagkasar da idi Setyembre 1959 tapno maliklikan ti gastos ken pannakibiang dagiti nagannak da. Kalpasan a nagturpos ni Joema kas *cum laude* idi Nobyembre 1959, nagbukod da nga agassawa. Kasapulanen nga

Da Ka Joma ken Ka Julie idi 1966.

agbirok ti pagtegedan ni Joema ken saan nan nga intuloy ti plano a mangala ti abogasya. Nagisuro isuna iti UP bayat a mangal-ala iti kurso a *Master of Arts in English Literature*.

Idi 1961, maysa a kontra-komunista a kampanya ti insayangkat ti Committee on Anti-Filipino Activities (CAFA) ti Konggreso. Maysa kadagiti insurat ni Joema, ti “*Requiem for Lumumba*” a sumupsuporta kadagiti rebolusyonaryo a puersa ti pagilian a Congo, a naipablaak iti dyaryo ti UP a *Philippine Collegian* ket imbilang da nga ebidensya ti subersyon. Nagisayangkat dagiti estudyante ti serye ti protesta laban iti daytoy a kampanya ti gobyerno.

Iti uneg met ti eskuelaan, inlaban na ti pannakaitipon ti panagadal kadagiti naindaklan nga ideya iti lubong tapno mainayon ti panagadal kadagiti sinurat da Marx, Engels, Lenin, Mao, ken dadduma pay a komunista. Gapu iti panangliplipit ti CAFA, inikkat ti UP isuna iti trabaho. Uray ti masteral degree na ket saanen a naileppas idinto a thesis laengen ti kurang na. Naapektaran ti pagbiagan ti pamilya da. Ni Julie laengen ti agrabtrabaho kas *librarian*. Kakuyog da ti umuna nga anak da a ni Janah, nakipagnaed da kadagiti kabagian tapno makatipid iti ábang ti balay, taraon, ken dadduma pay a gastos.

Da Ka Joma ken Ka Julie idiyay Cuba idi 1988.

Iti panawen nga awan trabaho ni Joema, naaddaan isuna ti adu nga oras para iti panagsurat, panagorganisa kadagiti *study circles* saan laeng nga iti UP no di ket uray iti lima pay nga unibersidad, ken panagtulong iti tignayan a mangmangged.

Nakaawat isuna ti iskolarship iti Indonesia para iti panagadal ti lengguahe ken literatura. Idi damo, linipit ti gobyerno ti panagbiahe na koma sadiay ken linapdan da ti panagala na iti pasaporte. Ngem natuloy met laeng ti biahe na. Naaddaan isuna ti gundaway a makasilpo dagiti miembro ti Partido Komunista ti Indonesia nga idi ket kadakkelan a Partido iti ruar dagiti sosyalista a pagilian.

Gapu iti adu a nakaam-ammo na iti innem a bulan a panagadal na idiyay Indonesia, nakipaset isuna iti umuna a komperensya ti World Federation of Democratic Youth. Nagbalin a kameng isuna iti Afro-Asian Writer's Bureau ken Afro-Asian Journalist Association, ken secretary-general ti Philippine-Indonesian Friendship and Cultural Association.

Nagsubli isuna ti Pilipinas idi 1962 ken determinado nga iyabante ti rebolusyonaryo a trabaho iti pagilian. Intuloy na ti politikal a trabaho kadagiti mangmangged ken estudyante. Kadagiti *discussion groups*, inadal da dagiti batayan a linaon ti Marxista nga ideolohiya–diyalektika a materyalismo, historikal a materyalismo, politikal nga ekonomya, syentipiko a sosyalismo, kasta met ti imperyalismo ken dagiti tignayan para iti nailian a pannakawayaway. ✍️

Dagiti sungbat ni Ka Joma

Ti galad a kaykayat mo iti maysa a tao: managamiris, managparnuay, awan kabuteng na

Ti kalatakan a galad mo: mannakigayyem, managamiris, managparnuay, awan kabuteng

Paborito a trabaho: agadal ken agisuro

Ti galad a kagurguram: kinaagum

Ti aramid a paspasensyaam: panagbiddut a saan a makaperdi iti dakkel ken naimpusuan nga agbabawi ken agilinteg

Pakaragsakam: balligi ti tignayan

Pakalidayam: ti awan ti dagus a maaramidan iti sango ti pannakairurumen

Kagurguram: imperyalismo, pyudalismo, ken burukrata kapitalismo

Ti bannuar para kenka:

lalaki: Mao Zedong

babai: ni Julie (ta no sabali ket delikadoak kenkuana!)

Paboritom a sao: Laban, laban, laban, inggana agballigi!

Paboritom a proberbyo:

Ti kagurguram a tao iti pakasaritaan: sinnoman a traydor iti rebolusyon

Paboritom a kolor: nalabaga (ngem no pangbado, asul)

Paboritom a prutas: mangga

Paboritom a sida: dinengdeng a nalaokan iti prito a galunggong

Paboritom a sine: Spartacus (ken dadduma pay depende iti panawen)

Paboritom a nobela/mannurat: *Ibong Mandaragit* ni Amado V. Hernandez

Paboritom a libro/mannurat: da Marx, Engels, Lenin, Stalin, ken Mao depende iti topiko

Paboritom a kanta/singer: “*The Guerilla is Like a Poet*”/ Soprano a ni Rica Nepomuceno

Paboritom a mannaniw: Pablo Neruda

Paboritom a sabong: bird of paradise

Paboritom nga ayup: aso, ngem diak la kayat nga agtaraken ngamin

Paboritom a topiko: Rebolusyon

Paboritom a liwiwa: panagkanta

Paboritom nga isport: basketbol

Iti sumaruno nga isyu:

Panagmiembro ken Risiris iti Daan a Partido ken Panagpundar ti Baro a Partido ken Rebolusyonaryo a Tignayan